

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Academic Journal of Language and Literature

CİLT/VOLUME: 4, SAYI/ISSUE: 2, AĞUSTOS/AUGUST 2020

Necmiye KELEMCİ

DR Öğrencisi, Bilecik Şeyh
Edebali Üniversitesi
necmiykelemci@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3646-0119>

XIX. Yüzyıl Şairlerinden Nazmî ve Dîvânî*

A XIX. Century Poet Nazmi and His Divan

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 21.07.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 21.08.2020

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2020

Atıf/Citation

Kelemci, Necmiye (2020). XIX. Yüzyıl Şairlerinden Nazmî ve Dîvânî. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4 (2), s. 548-569. DOI: 10.34083/akaded.772712

Kelemci, Necmiye (2020). A XIX. Century Poet Nazmi and His Divan. *Journal of Academic Language and Literature*, 4 (2), p. 548-569. DOI: 10.34083/akaded.772712

<https://doi.org/10.34083/akaded.772712>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.

This article was checked by iThenticate.

*Bu makale hazırlanmakta olan “Nazmî Dîvânî (Metin-İnceleme)” isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

Öz

Türk edebiyatında XIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen süreçte klasik Türk edebiyatının usul ve kaidelerine uygun nazım ve nesir alanında sayısız eser verilmiştir. Bu eserlerin başında dîvânlar gelmektedir. Nazmî'nin XIX. yüzyılda kaleme aldığı Dîvân'ı da bu eserlerden biridir. *Nazmî Dîvânı*, İzmir Milli Kütüphanesi Yazmalar Bölümü 1559 numarada kayıtlıdır. Biyografik kaynaklarda eserin müellifi Nazmî'nin hayatına dair kesin bilgiler bulunmamaktadır. Dîvân'dan yapılan tespitlere göre Nazmî'nin XIX. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı ve şiirlerini de yaklaşık olarak 1842 ila 1876 yılları arasında yazdığı söylenebilir. Nazmî'nin elde bulunan tek eseri Dîvân'ıdır. Mürettep bir dîvân hüviyetinde tertip edilen eser 227 sayfadan oluşmaktadır. Eserde 131'i gazeller bölümünde olmak üzere toplamda 322 adet şiir bulunmaktadır. Dîvân'da Arapça bir kıt'a dışındaki tüm şiirler Türkçe yazılmıştır. Bu çalışmada öncelikle XIX. yüzyılda Nazmî mahlası ile şiir yazmış şairlerle ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra eserin müellifi olan Nazmî'nin hayatı hakkında Dîvân'ından elde edilen tespitlere yer verilmiştir ve şairin elde bulunan tek eseri olan Dîvân'ı şekil ve içerik yönünden tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, XIX. Yüzyıl Türk Şiiri, Nazmî Dîvânı.

Abstract

In Turkish literature, there were numerous verse and prose work pertinent with methods and principles Divan Literature from XIII. to te second half of XIX. century. Among these Divans were the main works. Divan that were written by Nazmî in XIX. century is one of these works. Divan of Nazmî is registered in İzmir National Library, Writings Section, no. 1559. Biographical sources have a lack of definitive information about Nazmî, author of the work. We can infer from his divan that he lived in the second half of XIX. century and wrote his poems between about 1843 adn 1876. The only work of Nazmî survived is his divan. The divan that arranged in a serial manner consists of 227 pages. In the divan, a total of 322 poems were published, 131 of them are gazels. All poems written in Turkish except one verse which is in Arabic. In the first part of this study, information about XIX. century poets which wrote under pen name Nazmî are given. Later, the determinations about the life of Nazmi, author of the work, from his divan are given and the divan, his only surviving work, was introduced in terms of form and content.

Keywords: Classical Turkish Literature, XIX. Century Turkish Poems, Divan of Nazmî

Giriş

Edebiyat, tarih boyunca insanı ve onun yarattığı ferdi ve toplumsal süreci konu edinmiştir. Her edebî eser yaratıcısı hasebiyle vücuda getirildiği coğrafyanın, toplumun ve kültürün izlerini taşır (Levend 2015: 13). Türkler İslamiyet’i kabul ettikten sonra dünyayı farklı bir gözle algılayan yeni bir edebiyat geliştirdiler ve bu konuda daha önce önemli eserler vermiş olan Arap ve Fars edebiyatını örnek aldılar (Kurnaz 2004: 166). Bunun yanında Türkler, sınırlarının Orta Asya’yı aşip Anadolu’ya ve Avrupa’nın içlerine kadar genişlemesi ile birlikte çok daha farklı kültürlerle de tanışmışlardır. Böylelikle sanatçıların eserlerini meydana getirirken beslendikleri kaynaklar ya da dikkat ettikleri edebî kurallar zamanla çeşitlilik kazanarak bir değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim genel hatlarıyla dil, şekil, üslup, tür ve konuda kendini göstermiştir (Mengi 2017: 25).

Türk edebiyatında XIII. yüzyılda başlayıp XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar etkisini sürdüren klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun olarak birçok şair yetişmiş ve sayısız eser verilmiştir. Bu eserler arasında en önemlileri hiç şüphesiz şairlerin hayatları boyunca yazdıkları farklı nazım şekillerine ve türlerine sahip şiirlerinin bir araya toplanması ile oluşturdukları dîvânlardır (Akün 1994: 396-397). Nazmî’nin XIX. yüzyılda yazmış olduğu Dîvân’ı da bu eserlerden biridir. Dîvânlarla ilgili bugüne kadar akademik düzeyde birçok çalışma yapılmış ve günümüz edebiyat araştırmacılarının hizmetine sunulmuştur. Bu çalışma da hakkında sınırlı bilgilere sahip olunan XIX. yüzyılda Nazmî mahlası ile şiirler yazmış şaire ait olmasına rağmen kataloglarda XVII. yüzyıl şairlerinden Nazmî Mehmed (ö:1112/1700) isimli şaire ait olarak kaydedilen *Nazmî Dîvânı* üzerinedir. Çalışmanın amacı hem eserin gerçek müellifi ve yazılış tarihi hakkında bilgi vermek hem de içinde barındırdığı şiirleri genel hatları ile ele alıp tanıtmaktır. Bu sebeple önce Nazmî hakkında tespit edilen bilgiler verilmiş daha sonra bir nüsha tavsifi yapılarak eser şekil ve içerik yönünden incelenmiştir.

XIX. yüzyıl klasik Türk edebiyatının çöküş dönemi olarak bilinmektedir. Bu yüzyılda klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun eser veren usta şairler yetişmemiştir. Bazı şairler Nedim’in izinden giderek “mahallîleşme akımı”nı sürdürseler de muvaffak olamamışlardır. Birtakım şairler de “dinî-tasavvufî” konulara yönelerek Şeyh Galib’i kendilerine model olarak seçmişlerdir ancak hiçbiri Galib’in şiirinin derinliğine ulaşamamıştır (Kurnaz 2004: 352).

XIX. yüzyılda önceki yüzyıllara göre şairlerin niceliğinde bir azalma olmasa da nitelik olarak önceki dönemlerin ikinci sınıf şairleriyle dahi boy ölçüşemeyecek şairler yetişmiştir (Zavotçu 2005: 200). İran etkisinden kurtulup kendi klasiklerini üreten klasik Türk edebiyatı bu yüzyılda önemli bir ilerleme gösteremese de divan tarzı, nazım tekniği, dilde sadelik ve söyleyiş açısından bir gelişme göstermiştir (Erkul 2007: 67).

Türk edebiyatında XVIII. yüzyılda başlayan yenileşme hareketi XIX. yüzyılda hız kazandığı için bu yüzyıl sanatçıların eserlerini üretirken “Garp kültürü”nü örnek aldıkları yüzyıl olarak bilinmektedir (Zavotçu 2005: 200). Avrupa’ya gönderilen öğrencilerin (Namık Kemal, Şinasi ve Ziya Paşa vb.) öncülüğünde edebiyatta bir değişim süreci başlamıştır. Batı edebiyatının etkisi ile klasik Türk edebiyatının usul ve kaideleri yavaş yavaş ya değiştirilmiş ya da tamamen terkedilmiştir (Gibb 1999: 514-519). Bütün bunlara rağmen bu yüzyılda da şairler klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun eserler vermeye devam etmişlerdir. Öyle ki sadece İstanbul kütüphanelerinde bu döneme ait 114 dîvân nüshası kayıtlıdır (Şentürk-Kartal 2008: 562-565). Nazmî de bu yüzyılda yetişip klasik Türk edebiyatı geleneğine uygun eser veren sanatçılardan biridir.

1. XIX. Yüzyıl Dîvân Şairlerinden Nazmî

Nazmî Dîvânı’nın yazma nüshası İzmir Milli Kütüphanesi Yazmalar Bölümü 1559 numarada bulunmaktadır. Eser XVII. yüzyılda yaşamış ve Nazmî mahlası ile şiirler yazmış şaire ait olarak kaydedilmiştir. Ayrıca eserin künyesinde *Edirneli Nazmî Dîvânı*’nın eksik bir nüshası olabilir ifadesi de yer almaktadır. Ancak Nazmî eserini yazdığı tarihi bir kıt’a ile kaydetmiştir. Bu manzumeye göre eser 1280 (M.1863) yılında kaleme alınmıştır. Hâsıl olan bu zaman uyumsuzluğundan dolayı Dîvân’ın ne XVII. yüzyıl şairlerinden olan Nazmî’ye ne de Edirneli Nazmî’ye ait olması mümkün değildir.

Târîh-i Dîvân

Fâ ‘ilâtün Mefâ ‘ilün Fâ ‘lün
Defter-i ‘aşkım eyledim tanzîm
Nâmına dindi nuḥbetü’l- ‘uşşâk

Dîvânçem itdim ey Nazmî itmâm
Târîhi oldı tuḥfetü’l- ‘uşşâk

1280 (Nazmî 1280/1863: 197)

1.1. XIX. Yüzyılda Nazmî Mahlası ile Şiir Yazmış Şairler

1.1.1 Nazmî Efendi (Bursalı)

Hayatı ile ilgili bilgiler sınırlıdır. Doğum-ölüm tarihi, ailesi ve mesleği ile ilgili bir bilgi yoktur. *Sicill-i Osmanî, Hâtümet’ül-Eş’ar ve Tuḥfe-i Nailî*’deki kayıtlardan sadece Bursalı ve Abdülmecid devri şairlerinden olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Nazmî Efendi: Bursalıdır. Sultan Abdülmecid devri (1839-1861) şairlerindendi (Süreyya 1996: 561).

Nâzım-ı mûmâ-ileyh Nazmî Efendi mahrûsa-i Burusa'da kadem-nihâde-i sâha-i vücûd olup muahharen tarîk-i terdîse dâhil olmuştur (Çiftçi 2017: 488).

Nazmî Efendi, Bursalı, Sultan Aldülmecid devri şairlerinden (Kurnaz-Tatçı 2001: 1071).

Hâtümet'ül-Eş'ar ve Tuhfe-i Nailî'de Nazmî Efendi'nin şiirlerinden "gül" redifli bir gazel örnek olarak verilmiştir. Ancak *Nazmî Dîvânı*'nda bu örnek gazel bulunmamaktadır.

1.1.2. İsmail Nazmî Efendi (1829/1901)

Rükünzade İsmail Nazmî Efendi 1245 (M.1829) tarihinde Girit adasının o dönemde önemli merkezlerinden olan Kandiye şehrinde doğmuştur. Nazmî'nin oğlu Fâzıl Nazmî Bey Darülfünun müderrislerindedir. Nazmî Arapça, Farsça, İtalyanca, Fransızca ve Rumca bilen döneminin önemli şairlerindedir. Kandiye'ye bağlı Mağaralı Köyü'nde bulunan Bektaşî tekkesi banisi Mustafa Baba'nın muhiplerindedir ve 16 yaşında ikrar vermiştir. Nazmî Efendi XIX. yüzyıl Tekke edebiyatı şairlerindedir ve gayri matbu bir dîvânı bulunmaktadır. Nefî'nin "sözüm" redifli kasidesine bir nazire ve Mevlana hakkındaki methiyesine de bir tahmis yazmıştır. Nazmî 1317 (M.1901) yılında vefat etmiştir. Mezarının yeri hakkında bir bilgi yoktur. Sadettin Nüzhet Ergun'un *Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri* adlı eserinde Nazmî'ye ait olduğunu belirttiği Hazreti Ali hakkında yazılmış bir methiye örneği verilmiştir. Ancak bu methiye *Nazmî Dîvânı*'nda bulunmamaktadır (Ergun 1956: 225).

1.1.3. Nazmî'nin Hayatına Dair Tespitler

Nazmî'nin ailesi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Şairin validesinin vefatı üzerine yazdığı bir manzumeden 1268 (M. 1851) yılında vefat ettiğini öğrenmekteyiz. Nazmî manzumede validesinin ismini zikretmemiştir.

Târîh-i Vefât-ı Valide-i Nazmî Efendi

[Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilâtün Fâ 'ilün]

1. Mümkün olmaz kimseye hîç böyle mihmân-ñânedir
Hep gelen gitmekdedir bây u gedâ ednâ vü şâh
2. Şöyle bir şâliha ðâtun idi kim dünyâda hiç
İtmemişdi [hîç] göz açup dehr-i fânîye nigâh
3. İrci'î emrîne âmennâ deyüp gitdi meded
Kubbe-i devrâna çıkdı âh idince 'azm-i râh

4. Hürmet-i Zehrâ için ‘avf it günâhın bağını
Cennet-i firdevsi kılsun rûh-ı pāk-i cilde vâh
5. Ağlağup eşkimle Nazmî târîh-i fevtiñ yazup
Vâlidem göçüp cihândan dîdeler kân ağlar âh
Sene 1268 (Nazmî 1280/1863: 36)

Eserde şairin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili bir kayıt yoktur. Fakat tarih manzumelerine düşürülen tarihlere göre Dîvân’da yer alan en eski tarihli manzume “Tevârih” başlığı ile Ömerzâde Hasan Ağa’nın kerimesi Fatma Kadın’ın 1258 (M.1842) yılında vefatı üzerine yazılan şiiirdir. Dîvân’daki en yeni tarihli şiir ise “Tarîh-i Cülûs-ı Sultân Murâd Han” başlığı ile 1293 (M.1876) yılında V. Murat’ın tahta çıkışının anlatıldığı manzumedir. Nazmî’nin bu tarihlerden önce ya da sonra da şiir yazmış olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak şairin yaşadığı ve şiirlerini yazdığı dönem yaklaşık 1258 (M.1842) ila 1293 (M.1876) yılları olarak kabul edilebilir.

Nazmî Halepli bir güzel için kaleme aldığı bir gazelde öldükten sonra miras olarak geriye sadece bir seyahatname ve bir dîvân kalacağını dile getirmiştir. Ancak Nazmî’nin, Dîvân’ı dışında başka bir eseri elde bulunmamaktadır. Beyitte bahsedilen seyahatname ile ilgili başka bir bilgi mevcut değildir.

İrtihâlimde ne varım var ki çıksun zâhire
Çıkısa Nazmî bir seyâhatnâme bir dîvân çıkar (Nazmî 1280/1863: 89)

Eserde Nazmî’nin mesleğine dair bir not düşülmemiştir. Fakat Nazmî, Sadrazam Emin Ali Paşa için yazdığı bir kasidede kapudan olmak istediğini açıkça dile getirmiştir.

Nâ-Ĥudâ olsa nola keştî-i maşşûda kuluñ
Himmetiñle kapudanlıkda gözüm var zîrâ (Nazmî 1280/1863: 18)

Nazmî’nin kapudan olmayı talep etmesinin yanında Dîvân’da yer alan dönemin nüfuzlu kişilerinin hayatlarındaki doğum, terfi, evlilik ve vefat gibi gelişmeler için düşürülen tarihlerin ekseriyetle mesleği denizcilik olan kişiler adına yazılmış olması “Nazmî’nin de denizcilikle ilgilenmiş olabileceğini akla getirmektedir.”¹

Nazmî Dîvânı’nda Hacı Bektaş Veli, Hazreti Ali, On İki İmam, Hazreti Hüseyin ve Kerbela için farklı nazım şekillerinde ve türlerinde yazılmış şiirler bulunmaktadır. Ayrıca eserde “bektaşiyiz” redifli iki de gazel yer almaktadır. Bunların dışında Nazmî, Şahkulu Sultan Dergâhı postnişini olan Hacı Hasan Baba, Ali Baba ve Mehmed Ali

¹ İlerleyen bölümlerde bu manzumelerin hakkında bilgi verilmiştir.

Baba isimli üç Alevi-Bektaşî şeyhinin göreve başlama veya vefatları vesilesi ile ilgili yazdığı manzumelerde bu kişilerin kendisinin mürşidi ve rehberi olduğunu zikretmiştir. Bu bilgilere dayanılarak Nazmî'nin Bektaşî meşrep bir şair olduğu söylenebilir.

Ol Muḥammed Bākır u Ca'fer Mūsā'nun 'aşkına
 Şāh Rızā vü Şāh Taķı ol bā-şafānun 'aşkına
 Hem Nakī vü 'Askerī Mehdī zamānun 'aşkına
 Nazmî'ye luṭf eyle şāhum ḥānedānun 'aşkına
Es-selām ey hādī-i rāh-ı Ḥudā nesl-i 'Alī
Es-selām ey kuṭb-ı 'ālem Ḥacī Bektāş-ı Velī (Nazmî 1280/1863: 15)

Ehl-i beytiñ dostuna dost düşmenine düşmeniz
 Münkere tığ urmağa me'mür olan Bektāşiyüz (Nazmî 1280/1863: 96)

Āl-i evlād-ı Meḥemmed Mürtezāniñ rāhına
 Cān ü ten maḥv eyleyüb meşhūr olan Bektāşiyüz (Nazmî 1280/1863: 96)

Reng-i şafaķ gibi eşkim kızıl kan
 Nice ağlamasun Nazmî-i giryān
 Kerbelā deştinde şāh-ı şehīdān
 Ağlar ḥak Muḥammed 'Alī çağırır (Nazmî 1280/1863: 190)

Eserin müellifi olan Nazmî'nin yukarıda biyografileri verilen Nazmî mahlası ile şiirler yazmış iki şairden biri mi yoksa kaynaklarda yer almayan başka bir Nazmî mi olduğu konusunda kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak Dîvân'dan edinilen bilgilere göre şairin Girit adasında doğup ve Bektaşî tekkesine mensup olan XIX. yüzyıl tekke edebiyatı şairlerinden İsmail Nazmî Efendi olması kuvvetle muhtemeldir.

Nazmî Dîvânı'nda, Sadettin Nüzhet Ergun'un bahsettiği Neff'e ait "sözüm" redifli kaside ile aynı redifte ve vezinde gazel nazım şekli ile yazılmış bir şiir bulunmaktadır. Nazire yazma geleneğinde gazel nazım şeklinin çok rağbet gördüğü ve zaman zaman şairlerin diğer nazım şekilleriyle yazılmış şiirler için yazdıkları nazirelerde de gazel nazım şeklini kullandıkları göz önünde tutularak bu şiiri Neff'nin şiirine nazire olarak kabul etmek mümkündür (Köksal 2006: 28). Bunun dışında Nazmî "Gird" redifli bir gazel de kaleme almıştır. Bu gazel de şairin İsmail Nazmî Efendi olma ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca Dîvân'da Tekke edebiyatı nazım türü olan nefes nazım türü ile yazılmış şiirlerin bulunması bu eserin İsmail Nazmî Efendi'ye ait olma ihtimalini güçlendirmektedir.

2. Nazmî Dîvânı

2.1. Nüsha Tavsifi

Eserin bilinen tek nüshası İzmir Milli Kütüphanesi Yazmalar Bölümü 1559 numarada kayıtlıdır. Eserin ebatları 240x165 (160x135)mm'dir. Eser rik'a yazı sitali ile kaleme alınmıştır.

Yazmanın başında ve sonunda yer alan ifadeler şu şekildedir.

باشی: مناجات از جناب عززت

قوما یارب بنی جهل ایچره ضالانده ملول

بکا گسترکه سکا قنقی گدر طغریجه یول

صونی: ای شریر لر گو کمیک بیهوده قانی

Yazma siyah renkli cilt ile ciltlenmiştir. Arka kapağın dış yüzeyinde sol üst köşede beyaz renkte boş bir etiket bulunmaktadır. Sırt bölümünde ise beyaz bir etiket üzerinde raf numarası olduğu düşünülen 35/13 numarası bulunmaktadır. Nazmî eserine Arapça rakamlarla 1,2,3.... sıra sayı sistemi ile sayfa numarası vermiştir. Bu numaralandırmaya göre eser 227 sayfadır. Ancak 227. sayfadan sonraki boş sayfalar da 255' e kadar numaralandırılmaya devam edilmiştir. Dîvân'ın ilk sayfasında sol üst köşede Latin harfleri ile "fihriste geçmiştir" ifadesi vardır. Bu ifadenin altında Arap harfleri ile sırasıyla;

آثار ادبی ۵۹۲۹/۲/۳ فهرسته گچمشدر

ifadeleri ile Osmanlıca bir mühür bulunmaktadır. Sayfanın ortasında İzmir Milli Kütüphane Müdürlüğü mührü vardır. Mührün üzerinde kırmızı mürekkeple 'Yaz-1559' numarası kayıtlıdır. Sağ alt köşede ise demirbaş numarası bulunmaktadır (Demirbaş No:22170). İlk sayfadan sonra sayfa numarası da bulunmayan 2 adet boş sayfa vardır. Dördüncü sayfadan itibaren sayfa numaraları bulunmaktadır. Nazmî, eserine Arap harfli metinlerin çoğunda olduğu gibi varak sistemi ile değerlendirildiğinde sağ taraftaki sayfadan değil de bu sayfayı boş bırakıp sol taraftaki sayfadan başlamayı tercih etmiştir. Eser kırmızı mürekkeple yazılmış "Dîvân-ı Nazmî" başlığı ile beşinci sayfadan başlamaktadır. Dîvân'ın ilk sayfalarında kırmızı mürekkeple çizilmiş bir çerçeve bulunmaktadır. Ancak bütün sayfalarda yoktur. Dîvân'da yer alan başlık, mahlas ve terki-i bendlerin vasıta beyitleri ya da musammatların tekrar eden mısraları ekseriyetle kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Dîvân'da ara ara üstü çizili şiirler/beyitler, boş ve yırtılmış sayfalar vardır.

2.2 Dîvânda Yer Alan Şiirlerin Özellikleri

Eserde Arapça bir kıt'a dışında Osmanlı Türkçesi ile yazılmış çeşitli nazım şekillerinde ve türlerinde toplam 322 adet şiir yer almaktadır. Bu şiirlerin tertip edildikleri sıraya göre diziliş kısaca şu şekildedir. İlk olarak münâcât, na't, mersiye, selâmnâme, methiye, vefeyâtnâme ve velâdetnâme gibi nazım türlerinde ve terki-i bend, kaside, gazel ve kıt'a gibi nazım şekilleri ile yazılmış 90 adet şiir yer almaktadır. Bu şiirlerden sonra 68. sayfadan itibaren "İbtida-i Gazaliyât" başlığı ile 131 adet gazel nazım şekli ile yazılmış şiir bulunmaktadır. Gazeller bölümünden sonra müseddesler başlığı ile 4, muhammesât başlığı ile 12, şarkıyyât başlığı ile 9 olmak üzere toplamda 25 adet şiir bulunmaktadır. Bu bölümden sonra çeşitli konularda yazılmış 18 adet tarih manzumesi yer almaktadır. Daha sonra önce müfredât başlığı ile 35 devamında da müfred başlığı ile yazılmış 7 olmak üzere 42 beyit vardır. Buraya kadar mürettep bir divan özelliği gösteren *Nazmî Dîvânı*'nda beyitler bölümünden sonra muhtelif konularda kıt'a, gazel ve kaside nazım şekillerinde yazılmış 16 adet şiir bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı varlığı bilinmeyen *Nazmî Dîvânı* ve müellifi hakkında bilgi vermek olduğu için sadece manzumelerin başlıkları, nazım şekilleri, beyit/bend sayıları ve revî harfleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Eserin Latin harflerine aktarılıp teferruatlı bir incelemesi başka bir çalışmanın konusu olduğu için burada bu konulara değinilmemiştir.²

2.2.1. Gazeller

İlk beytin kendi içerisinde ikinci beyitlerin de daima ilk beyitle kafiyeli olduğu (aa, ba, ca...) en az iki beyitlik tek kafiyeli şekilde yazılan gazel nazım şekli klasik Türk edebiyatının ağırlık merkezini oluşturur. Çünkü şairler bütün hünerlerini öncelikle bu alanda gösterirler (Kurnaz-Çeltik 2013: 78-96). *Nazmî Dîvânı*'nda 131'i "İbtida-i Gazaliyât" başlıklı gazeller bölümünde 31'i de gazeller bölümünün dışında olmak üzere toplam 162 adet gazel nazım şekli ile yazılmış şiir bulunmaktadır. Gazeller bölümünde yer alan 131 şiirden 8'i müstezad gazeldir ve 12'sinde de "*Mûmâ-ileyh Birinden Âzârde Hâtır Oldığına Dâ'ir Tarafımıza Gönderdiği Gazeliñ Nazîresidir, Bazı Ehibbânın Enmilesiyle Söylenmiş, Bâd-ı Şabâ ile Mukâleme, Ağâh Efendi ile Müşterekdir, Ca'fer-i Şâdık Begiñ Bañr-i Muñî Cânibinde 'Avdetlerine Teşrif Olarak Bi'l-bedâhe Söylenilen Gazeldir, Fermân-ı Dehân-ı Cânân, Cevâb, Vaşiyetnâme, Nevrûziye, Câfer Beg İle Müşrerek, Gazel-i Berây-ı Hâtır-ı Mehmed Beg*" gibi hususi başlıklar bulunmaktadır. Ayrıca eserde biri Ağâh Efendi diğeri Cafer Bey ile beraber yazılmış 2 adet müşterek gazel de yer almaktadır. Gazeller bölümünde yer alan şiirlerin revî harfine göre şiir ve beyit sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

² *Nazmî Divanı* doktora tezi olarak tarafımızca çalışılmaktadır.

Gazellerin Revî Harfine Göre Şiir ve Beyit Sayıları		
Revî Harfi	Şiir Sayısı	Beyit Sayısı
ا	8	9, 5, 5, 9, 5, 7, 7, 8
ب	2	9,7
ت	9	8, 6, 5, 9, 6, 9, 8, 10
ث	1	6
ج	2	5, 6
چ	1	6
ح	1	7
خ	1	5
د	4	6, 7, 7, 8
ذ	1	5
ر	16	5, 9, 7, 9, 6, 5, 7, 5, 7, 5, 6, 6, 7, 5, 6, 14
ز	9	8, 5, 6, 6, 11, 5, 7, 6, 9
س	2	5,9
ش	2	5,7
ص	1	6
ض	3	8, 7, 5
ط	1	5
ظ	1	6
ع	1	7
غ	1	7
ف	1	12
ق	2	7,7
ک	5	5, 5, 5, 5, 8
ل	5	7, 7, 6, 5, 8
م	20	6, 5, 5, 5, 10, 8, 7, 7, 7, 9, 5, 6, 5, 5, 8, 5, 7, 15,12, 7
ن	6	6, 5, 5, 5, 8, 17

و	1	5
◦	9	5, 5, 5, 5, 10, 6, 6, 7, 5
ﻻ	1	11
ى	13	5, 5, 5, 5, 5, 5, 8, 6, 9, 6, 5, 6, 5

Gazeller bölümü dışında bulunan çeşitli nazım türlerindeki 31 adet şiirde de gazel nazım şekli kullanılmıştır. Bu şiirlerin yazmada buldukları sayfa numaraları başlıkları, beyit sayıları ve revî harfleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Gazeller Bölümü Dışında Yer Alan Gazel Nazım Şekli ile Yazılmış Şiirler			
Sayfa No	Başlık	Beyit Sayısı	Revî Harfi
8	Na‘t-ı Şerîf	8	◦
25	Târîh-i Vefât	5	◦
37	Tersâne Kâtiplerinden Edhem Efendi’niñ Kerîmeleri Seher Hânım’ın Târîh-i Velâdedleridir	4	◦
39	Tersâne Kâtiplerinden Malkaravî Mehmed Efendi’niñ Maḥdümü ‘Ali Naḳî Efendiniñ Târîh-i Fevti	4	◦
41	Târîh-i Postnişın şoden Mehmed ‘Ali Baba	8	ا
42	Târîh-i Velâdet Kıl Ağası Maḥmūd Kıpudanıñ Kerîmeleri	4	◦
42	Yâver-i Harb Hâzret-i Şehriyârı Sa‘âdetlü Râsim Paşa Hâzretleriniñ Kerîme-i Muḥarremeleri Râsime Hânımıñ Târîh-i Velâdetleridir	5	ا
42	Yâver-i Harb Hâzret-i Şehriyârı Mîr-livâ Sa‘âdetlü Râsim Paşa Hâzretleriniñ Ferîklik Rütbesiyle Bahriye Meclisi Riyâsetine Ku‘ûdlarına Söylenilen Târîhdir	8	ن
43	Târîh-i Velâdet Maḥmūd Efendizâde ‘Ali Rıza Efendi	5	ف
44	Târîh-i Velâdet Kıl Ağası Memiş Ağazâde Hasan İḥsân Efendi	5	ك
44	Târîh-i Velâdet Çurḫacı Yüzbaşısı İsmâ‘îl Efendi’niñ Kerîmeleri	5	ن
45	Târîh-i Velâdet Kâtib-i Tersâne ‘Ali Efendi’niñ Maḥdümü Süleymân Nürî Efendi	5	ا

45	‘Aşır Beg-zâde Meḥmed Nûri Begiñ Târîḥ-i Velâdetleridir	5	ا
46	Târîḥ-i Velâdet-i Kâtib-i Tersâne Meḥmed Efendi’niñ Maḥdûmı ‘Ali Ḥaydâr Efendi	5	•
46	Ṭabîb-i Kâymaḳâm ‘Ömer Beg’iñ Kerîmeleri Ḥadice Ḥanım’iñ Târîḥ-i Velâdetleridir	5	•
47	Der-Sitâyîş ü Târîḥ-i Velâdet Ḳul Ağası Edhem Beg’iñ Kerîmeleri Feyziye Ḥanım	6	ن
48	Târîḥ-i Velâdet-i Şeh-zâde Meḥmed Selîm Ḥan İbn-i Sultân ‘Abdül’azîz	6	م
48	Târîḥ-i Velâdet Emine Sultân İbn-i Sultân ‘Abdülzazîz Ḥan	5	ن
48	Rüküb-ı Şâhâneye Maḥsûş Sultâneniñ Vapur- ı Humâyûn Süvârisi ‘İzzet Beg’iñ Uhdesine Mîralaylık Tevcih Olunduḳda Bil-bedâhe Söylenilen Târîḥdir	7	ق
49	Beriyye Ḳul Ağalarından Aḥmed Efendi’niñ Maḥdûmı Yûsuf Ziyâ Efendi’niñ Târîḥ-i Velâdetleridir	6	ا
49	Târîḥ-i Velâdet Destereci Ḥasan Ağazâde ‘Ali Rıza Efendi	4	•
54	Târîḥ-i Velâdet	10	•
54	(Başlık yok)	6	ل
62	Tefekkür-nâme- i Aḥvâl-i ‘Âlem	21	ن
63	Hüseyin Sâcid Efendi’niñ Te’lif İtmîş Olduḳı Devriye Risâlesi Ḥaḳḳında Söylenilen Taḳrîzdir	8	ر
64	Târîḥ-i Velâdet	5	•
65	Târîḥ-i Mîralayşode Muştafa Beg	10	•
66	(Başlık yok)	9	ا
207	Târîḥ-i Mîr-Mîrân şode Eşref Beg	6	ن
207	Deyr Şehrinde Yapılan Millet Bağçesiyle Ḳaşrın Târîḥidir	7	د
221	Târîḥ-i Culûs-ı Sultân Murâf Ḥan	5	د

2.2.2 Kaside

Gazel gibi kafiyelenmiş (aa, ab, cb...) aynı vezinde methiye ile dua gibi an az iki bölümden oluşan belirli bir maksatla yazılan şiirlere “kaside” ismi verilmektedir (Kurnaz-Çeltik 2013: 172-173). *Nazmî Dîvânı*’ndaki kaside nazım şekli ile yazılmış 13 manzumeden 8’i gazeller bölümünden önce 5’i de müfredler bölümünden sonra yer almaktadır. Bu şiirlerin sayfa numaraları başlıkları, beyit sayıları ve revî harfleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Kaside Nazım Şekli ile Yazılmış Şiirler			
Sayfa No	Başlık	Beyit Sayısı	Revî Harfi
17	Tarîh-i Teşrîf-gerden Padişâhı Der-Asitâne-i ‘Aliyye	28	ن
18	Kaşîde Der-sitâyiş Şadrâzam Emîn ‘Ali Pâşâ	57	ا
22	Limân Re‘isi Mîr-livâ İbrâhim Paşa Bahriye Ferîkliği Rütbesini Hâmil ve İkinci Rütbeden Bir Kıt‘a Mecîdiye Nişânına Nâ‘il Oldığı Rüz Nevrûza Teşâdüf İtdiginde Söylenilen Nevrüziyeden	15	ا
23	Yâver-i Harb Hazret-i Şehriyârı Râsim Paşa Hazretlerinin Kerîmeleri Velâdetinde Kendülerine Takdîm Olunan Teşekkür-nâmedir	15	•
26	Kaşîde-i der-Sitâyiş Nazır-ı Bahriye Devletlü Maḥmûd Nedîm Paşa	32	ر
51	Zât-ı Şâhâne ile Fransa’ya Giderken Eşnâ-yı Râhda Şadr-ı Sâbık Hâla Hâriciye Nâzırı Fuâd Paşa’ya Takdîm Olunan Şitâyişnâmedir	22	•
52	Muşârün-ileyh Hazretleri’niñ Ma‘iyyet-i ‘Âliyyeleriyle Rusya İmparatoruyla Görüşmek Üzere Kırm’a ‘Azîmet ü ‘Avdetimiz Eşnâsında Bil’bedâhe Söylenilen Gâzel ile Zîrinde Muḥarrer Şitâyişnâmedir ki Takdîm şod	30	ر
61	Şu‘arâ-yı ‘Aşîrdan ve Aḥibbâ-yı Aşdikâmızdan Ça‘feri-i Şâdık Perverî Beg Efendi Memûreiyetiyle Preveze Cânibinde Bulunduğı Hengâmda Kendülerine Gönderilen Mektûb Mevzûnuñ Şüretidir	18	ى
208	Der-Sitâyiş Mışır Vâfisi-zâde Devletlü Muḥammed Tevfîk Paşa	29	ر

209	Der-Sitâyiş Ser-kâtib Hâzret-i Şehr-i yârî 'Aţûfetlü Emîn Beg	48	ل
212	Ehîbbâdan Birine Yazılan Mektûba بعضاً Gönderilen Tesliyet-nâmedir	20	ت
213	Kaşîde-i Bahâriye Der-Sitâyiş Mâbeyin-i Hümâyun-ı Müşîri Devletlü 'Aţûfetlü Muhammed Rüşdi Paşa	41	ر
216	Der-Sitâyiş-i Şadr'azam Midhat Paşa	40	ل

2.2.3 Kıt'a

Türk edebiyatında ilk mısraları serbest, ikinci mısraları birbiri ile kafiyeli (xa ax ax...) aynı vezindeki asgari iki beyitten meydana gelen nazım şekline “kıt'a” adı verilmektedir. Halil Erdoğan Cengiz, bu nazım şeklinin uzunluğu konusunda ihtilafların olduğunu belirterek iki beyitten oluşanlarına kıt'a iki beyitten uzun olanlarına ise kıt'a-i kebire denilmesinin daha uygun olacağını dile getirmiştir (Cengiz 1986: 412). Ancak bir nazım şeklinin oluşabilmesi için nazım biriminin kendini iki kez tekrar etmesi yeterlidir. Bu sebeple kıt'a nazım şekli ile yazılmış şiirlerin boyutlarına bakılmaksızın hepsine aynı ismi (kıt'a) vermek yerinde olacaktır (Kurnaz-Çeltik 2013: 382). *Nazmî Dîvânî'nda* yer alan ve matla beyti bulunmayan şiirlerin nazım şekli belirlenirken bu hususlar dikkate alınarak hepsine kıt'a ismi verilmiştir. Kıt'alar dîvânlarda genellikle “mukattaât” ya da kıtaât” başlığı altında yer almaktadır (Aksoy 1994: 505). *Nazmî Dîvânî'nda* kıt'a nazım şekli ile yazılmış 43'ü gazeller bölümünden önce, eserin yazılış tarihinin kaydedildiği bir kıt'a şarkiyyât bölümünün sonunda ve 7'si de müfredat bölümünden sonra olmak üzere 51 adet şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin tamamı tarih manzumesidir ve “tevârih, tarih” gibi genel başlıklar ya da çeşitli özel başlıklar altında yer almaktadır. Ebced alfabesinde yer alan her harfin bir sayıya karşılık gelmesi özelliğinden faydalanarak bir olayın (doğum, ölüm, tahta çıkış, sünnet, evlenme, terfi alma, mimari yapı, sefer, barış, zafer vb.) hesaplandığında o olayın meydana geldiği yılı verecek şekilde bir kelime, bir cümle ya da bir beyit yazmaya tarih düşürme denir (Yakit 2003: 66). Tarih düşürme önceleri öğrenmeyi ve ezberlemeyi kolaylaştırmak amacı güderken daha sonraki dönemlerde şairlerin ustalıklarını sergilemek için kullandıkları bir araç haline gelmiştir. Türk edebiyatında “tarih düşürme, tarih yazma, tarih deme” gibi çeşitli ifadelerle isimlendirilen tarih düşürme, belagat kitaplarında edebî sanatlar içerisinde yer almaktadır (Karabey 1994: 80). *Nazmî Dîvânî'nda* yer alan kıt'a nazım şekli ile yazılmış tarih manzumelerinin yazmada buldukları sayfa numaraları, başlıkları, beyit sayıları ve revî harfleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Kıt'a Nazım Şekli ile Yazılmış Şiirler			
Sayfa No	Başlık	Bend Sayısı	Revî Harfi
7	Kıt'a (Arapça)	2	ا
21	Târîh-i Mîrâlây şode Birâder-i 	11	ا
27	Târîh-i Velâdet	6	ف
34	Târîh-i Zifâf	8	ا
34	Târîh-i Velâdet	4	ن
35	Tevârîh	5	ى
35	Târîh-i Vefât	5	ه
35	Târîh-i Vefât	4	ه
36	Tevârîh	5	م
36	Târîh-i Velâdet Hûşîd Ağazâde	2	ز
36	Târîh-i Vefât-ı Vâlide-i Nazmî Efendi	5	ه
37	Târîh-i Vefât-ı Mürşîd-i Nazmî Efendi	7	ه
37	Tersâne Kâtiplerinden İbrâhim Efendi-zâde Ca'fer-i Şâdık Efendi'niñ Târîh-i Velâdedleridir	7	و
38	Târîh-i Postnişîn-şoden Rehber-i Nazmî Efendi	6	ا
38	Tersâne Kâtibi Hüseyn Efendiniñ Maḥdümü Meḥmed Cevdet Efendiniñ Târîh-i Velâdedleridir	3	ل
38	Çarḥacı Ḳul Ağası Edhem Efendiniñ Kerîmeleri Maḥmûde Ḥanımuñ Târîh-i Velâdedleridir	6	ف
39	Dîger	3	ه
39	Gün Görmez Maḥallesi İmâmı Nûri Efendiniñ Târîh-i Vefâtı	5	ه
40	Târîh-i Vefât-ı Yemenici 'Azîz Usta	5	ت
40	Destereci Aḥmed Ağanıñ Târîh-i Fevti	5	م
40	Târîh-i Vefât-ı Rehber-i Nazmî Efendi	5	ن
41	Târîh-i Vefât-ı Mâlḳaravî Taḥşildâr Hüseyn Ağa	5	ق

43	Târîh-i Velâdet Çurhacı Yüzbaşısı Luţfi Efendi'niñ Kerimleri	4	ر
43	Târîh-i Velâdet Biñbaşı Meħmed Begzâde 'Oşmân Nürî Beg	3	ه
44	Târîh-i Velâdet Mülâzım Ğasan Taħsîn Efendizâde 'Ali Ğaydâr Efendi	5	ى
45	Târîh-i Vefât	3	ا
46	Cerrâh-ı Mu'allim Muştafa Efendi'niñ Kerîmeleri 'Âiše Nâciye Ğânım'ın Târîh-i Velâdetleridir	5	م
47	Baħriye Liman Kâtibi Ğüseyn Efendi'niñ Maħdümü Muştafa Mazhar Efendi'niñ Târîh-i Vefâtı	5	ر
49	Çurhacı Ğul Âĝası Aħmed Efendi'niñ Maħdümü Meħmed Nâzım Efendi'niñ Târîh-i Velâdetleridir	5	ك
50	Baħriye Yüzbaşlarından Ğasan Efendi'niñ Kerîmesi Rüzâne Ğânım'ın Târîh-i Velâdetleridir	5	ز
50	Sultân 'Abdü'laziz Ğân Ğazretleri'nin Culûsı Hümâyunlarınñ Birinci Senesi Zât-ı Şâhâneleri Fransa Cânibine Teşrifleri ve Mâlta Engini'nde Rüz-ı Culûsı Teşâdüf İttiginden Ol Eşnâda Söylenüp Taqđım Kılınan Târîhdir	7	ا
53	Târîh	7	ل
55	Târîh-i Velâdet	6	ق
55	Târîh-i Velâdet-i Niyâzi Efendi-zâde Meħmed Kâzım Efendi	5	ب
55	Dıĝer Târîh-i Velâdet-i Kerîme-i Mümâ-ileyh	5	ا
56	Târîh-i Kâ'im-maķâm şoden Muştafa Beg	4	م
56	Târîh-i Velâdet	7	ا
56	Târîh-i Velâdet	4	د
63	Ğüseyn Sâcid Efendi'niñ Sâķî-nâmesine Söylenilen Taķrîzdir	2	ب
63	Târîh-i Vefât	4	ن
64	Târîh-i Vefât	5	ه

64	Târîh-i Vefât	5	•
65	Târîh-i Çeşme	5	ن
197	Târîh-i Dîvân	2	ق
215	Târîh-i Velâdet	12	د
215	Târîh-i Vefât	5	ر
218	Remâdiye’de Mücedded İnşa Olunan Câmi ‘-i Şerifîñ Târîhidir	6	•
218	‘Inne Kazasında Mücedded İnşâ Olunan Hükümet Konâgınıñ Târîhidir		•
219	Târîh-i Velâdet	6	•
220	İştilâhât-ı Bahriye Üzere Sâl-i Cedîd Târîhidir	17	ا
222	Târîh-i Ferîk şoden Mîr-livâ Şabri Paşa	16	ى

2.2.4. Musammatlar

Türk edebiyatında nazım birimindeki mısra sayısı üç ve üzeri olan ve bu mısraların sayısına göre birbirlerinden “müselles, murabba, muhammes, müseddes...” gibi isimlerle ayrılan nazım biçimine “musammat” adı verilmektedir (Kurnaz-Çeltik 2013: 203-204). *Nazmî Dîvânı*’nda gazeller bölümünden önce 1 mütekerrir muhammes, ikisi mütekerrir 3 müseddes, 4 terkiib-i bend ve gazeller bölümünden sonra şarkiyyât başlığı altında 4 muhammes şarkı ve 5 koşma nazım şekli ile yazılmış nefes olmak üzere toplamda 17 musammat yer almaktadır. Bu musammatların yazmada buldukları sayfa numaraları, başlıkları, beyit sayıları ve revî harfleri ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Musammat Nazım Şekli ile Yazılmış Şiirler				
Sayfa No	Başlık	Nazım Şekli	Bend Sayısı	Revî Harfi
5	Münâcât Ez-Cenâb-ı Rabb-i ‘İzzet	Terkib-i Bend	6	–
7	Münâcât	Mütekerrir Muhammes	5	ر
9	Evşâf-ı Düvâzdeh İmâm	Terkib-i Bend	12	–
13	Merşiye	Terkib-i Bend	6	–

15	Selâm-nâme-i Hâzret-i Pîr	Mütekerrir Müseddes	5	ى
16	Münâcât ez-Cenâb-ı Hâzret-i Pîr	Mütekerrir Müseddes	5	ى
28	Merşîye-i Hâzret-i Şâh-ı Şehîdân Rağıya'llâhu Te'âlâ 'anhu	Terkib-i Bend	12	-
32	Medhiye-i Cenâb-ı İmâm Hüseyin	Müseddes	13	ا
188	-	Muhammes Şarkı	4	ه
188	Dîger	Muhammes Şarkı	4	د
189	Dîger	Muhammes Şarkı	4	ر
189	Dîger	Muhammes Şarkı	4	ن
190	Dîger Nefes	Koşma	3	ر
190	-	Koşma	3	ش
190	-	Koşma	3	ق
191	-	Koşma	3	ر
191	-	Koşma	4	ه

2.2.5. Müfredler

Arapçada kelime anlamı “çadır, ev, oda” olan beyit, edebiyatta aynı vezinde kafiyeli (musarra, mukaffa, matla) ya da kafiyesiz (müfred, ferd) şekilde kendi içerisinde bir anlam bütünlüğüne sahip iki mısradan meydana gelen nazım birimi için kullanılan terimdir (İpekten 1994: 4-5). Klasik Türk şiirinin en temel nazım birimi olan beyitler dîvânlarda “müfredât, metâli’, ebyât” gibi başlıklar altında son bölümde toplanırlar (Kurnaz-Çeltik 2013: 24).

Nazmî Dîvânı’nda kafiyeli ve kafiyesiz şekilde olmak üzere toplan 46 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerden 3’ü gazeller bölümünden önce “*Târîh-i Fetih-i Sivastopoli, Târîh-i Hüşi, Müfred*” başlıkları altında bulunmaktadır. Müfredât başlığı altında olan bölümde 3ü “*Âgâh Efendi ile Müşterekdir, Ehibbâdan Bir Zâta Yazılan Beyt, Tahîrâta Serlevha*” başlıkları altında ve biri müşterek olarak yazılmış 42 beyit vardır. Son olarak bu müfredât bölümünden sonra çeşitli konularda kıta ve kaside nazım şekli ile yazılmış 16 şiirin bulunduğu bölümde Sultan V. Murat’ın tahta çıkışı sebebi ile söylenmiş bir beyit daha yer almaktadır.

Sonuç

Nazmî Dîvânı İzmir Milli Kütüphanesi Yazmalar Bölümü 1559 numarada bulunmaktadır. Eserin künyesinde XVII. yüzyıl şairlerinden olan Nazmî mahlası ile şiirler yazan şaire ait olduğu bilgisi yer almaktadır. *Nazmî Dîvânı* incelendiğinde eserin XIX. yüzyılda kaleme alındığı ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine biyografik kaynaklar incelenerek XIX. yüzyılda Nazmî mahlası ile eser vermiş ve yaklaşık olarak 1253/1843-1293/1876 yılları arasında yaşamış 2 şair tespit edilmiştir. Eserin müellifi olan Nazmî'nin bu 2 şairden biri mi yoksa kaynaklarda bulunmayan başka bir şair mi olduğunu tespit edebilmek için *Nazmî Dîvânı*'nda bulunan şiirler incelenmiş ve eserin müellifi hakkında bazı bilgilere ulaşılmıştır.

Dîvân'dan edinilen bilgilere göre:

Nazmî, yazmada yer alan tarih manzumelerindeki tarihlere göre Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan V. Murad dönemlerinde yaşayıp yaklaşık olarak 1842 ila 1876 yılları arasında şiir yazmış bir şairdir.

Nazmî şiirlerini Arapça bir kıt'a dışında Osmanlı Türkçesi ile yazmıştır.

Sadrazam Emin Ali Paşa için yazdığı bir kasidede kendisinden kapudanlık rütbesi talep etmiştir. Bunun dışında Dîvân'daki tarih manzumelerinin çoğu mesleği denizcilik olan kişilerin hayatlarındaki önemli gelişmeler için yazılmıştır.

Nazmî Bektaşî meşrep bir şairdir. Hacı Bektaş Veli, Hazreti Ali, On İki İmam, Hazreti Hüseyin ve Kerbela olayı için farklı nazım şekillerinde ve türlerindeki manzumeleri ile beraber iki adet de "bektaşiyiz" redifli gazel yazmıştır. Bunların dışında Nazmî, mürşidi ve rehberi olarak belirttiği Şahkulu Sultan Dergâhı postnişini olan Hacı Hasan Baba, Ali Baba ve Mehmed Ali Baba isimli üç Alevi-Bektaşî şeyhinin göreve başlama veya vefatları için tarih manzumesi yazmıştır.

Nazmî'nin elde bulunan tek eseri Dîvân'ıdır. Ancak kendisi bir gazelinde Dîvân'ı ile beraber bir de seyahatnamesi olduğunu zikretmiştir. Bu eser ile ilgili başka bir bilgi bulunmamaktadır.

Ayrıca Nazmî bir tarihçi edasıyla dönemindeki (1253/1842-1293/1876) birçok kişinin hayatına dair önemli gelişmeleri kaydetmiştir.

Eserde gazeller bölümünden önce münâcât, na't, mersiye, selâmnâme, methiye, vefeyâtnâme ve velâdetnâme gibi nazım türlerinde ve terki-i bend, kaside, gazel ve kıt'a gibi nazım şekilleri ile yazılmış 90 adet şiir bulunmaktadır. Gazeller bölümünde 131 adet gazel yer almaktadır. Gazellerden sonra 4 adet müsaeddes, 12 adet muhammes 9 adet şarkı/nefes, 18 adet kıt'a, 42 adet beyit ve 16 adet kıt'a ya da kaside nazım şekli ile yazılmış olan manzumelerle birlikte *Nazmî Dîvânı*'nda toplam 322 adet şiir bulunmaktadır.

Bu çalışmada XIX. yüzyıl şairlerinden Nazmî'nin hayatı ve Dîvân'ı ile ilgili bilgiler tespit edilerek tanıtılmaya çalışılmıştır. *Nazmî Dîvânı* XIX. yüzyıl Türk edebiyat tarihine katkı sağlayabilecek zengin içeriğe sahip bir eserdir. Bunun yanında tarih manzumeleriyle beraber 1253 (M.1842) ila 1293 (M. 1876) yılları için Türk tarihine de kaynaklık edebilecek bir eserdir.

Kaynakça

- Aksoy, Hasan (1994). “Kıta”. *İslam Ansiklopedisi*. C.25. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 505.
- Akün, Ömer Faruk (1994). “Divan Edebiyatı”. *İslam Ansiklopedisi*. C.9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 12-53.
- Cengiz, Halil Erdoğan (1986). “Divan Şiirinde Musammatlar”. *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)* : 412.
- Ergun, Saadettin Nüzhet (1956). *Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri (19. Asırdan Beri Cilt 3)*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Erkul, Rasih (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Fatin Davut (2007). *Fatin Tezkiresi*. Hzl. Ömer Çiftçi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gibb, E.J. Wilkinson (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi*. Çev. Ali Çavuşoğlu. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İpekten, Haluk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karabey, Turgut (1994). “Tarih Düşürme”. *İslam Ansiklopedisi*. C.40. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 80.
- Kurnaz, Cemal ve Tatçı, Mustafa (2001). *Mehmed Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî I-II*. Ankara: Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım.
- Kurnaz, Cemal (2004). *Eski Türk Edebiyatı*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kurnaz, Cemal ve Çeltik, Halil (2013). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Köksal, M. Fatih (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçay Yayınları.
- Levend, Agah Sırrı (2015). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Mengi, Mine (2016). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Süreyya, Mehmet (1996). *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayınları.

Şentürk, A. Atilla ve Kartal, Ahmet (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Zavotçu, Gencay (2005). *Eski Türk Edebiyatı Yüz Yıllara göre Nazım ve Nesir*. Ankara: Aydın Kitapevi.

Yakıt, İsmail (2003). *Türk İslam Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*. İstanbul: Ötüken.